

IRAK'TAKİ GELİŞMELER IŞIĞINDA TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİ

Sercan Çalışkan

Araştırma Asistanı, ORSAM

“

Irak'ın çatışma sahasına dönüşmesinin kendisi için ciddi tehditler doğurabileceğinin geçmiş tecrübelerle farkında olan Türkiye, Irak'taki ABD - İran mücadelesinde taraf olmaktan ziyade Irak'ın toprak bütünlüğü ve egemenlik haklarını savunan bir pozisyon almıştır.

”

Türkiye - Irak arasındaki ilişkiler, bölgesel ve küresel dinamiklerin etkisiyle beraber dönem dönem yaşanan politik, askeri ve ekonomik gelişme-

lere bağlı olarak inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. 2017 yılıyla tekrar ivme kazanmaya başlayan Türkiye - Irak ilişkileri, ekim ayında Irak'ta patlak veren hükümet karşıtı gösteriler ve Kasım Süleymani'nin öldürülmesi ile başlayan ABD-İran gerginliği sonrası zayıflama riski ile karşı karşıya kalmıştır. Zira Irak'ın olası bir ABD-İran çatışma alanına dönüşmesi, tesis edilmeye çalışılan siyasal, sosyal ve finansal yapısında yıkıma sebep olabileceği gibi pek çok bölgesinde devlet otoritesinin sağlanamaması sonucunu doğurabilir. Böylesi bir olasılığın gerçekleşmesi; Türkiye-Irak arasındaki ekonomik ilişkilerin zayıflaması, terör örgütleri IŞİD ve PKK'nın Irak'ta güç kazanarak Türkiye'ye yönelik tehditlerini arttır-

ması ve Türkmenlerin Irak'taki varlığının olumsuz etkilenmesi gibi yeni sorunları beraberinde getirebilir. Irak'ın çatışma sahasına dönüşmesinin kendisi için ciddi tehditler doğurabileceğinin geçmiş tecrübelerle farkında olan Türkiye, Irak'taki ABD-İran mücadelesinde taraf olmaktan ziyade Irak'ın toprak bütünlüğü ve egemenlik haklarını savunan bir pozisyon almıştır.

Son Dönem Türkiye-Irak İlişkileri

Irak'ın, terör örgütü IŞİD'e karşı zafer ilan ettiği 2017'den günümüze Irak dış politikası incelendiğinde gerek bölgesel gerekse küresel anlamda yeni bir diplomatik

girişim silsilesinin oluştuğu görülmektedir. Irak'ın üçte biri IŞİD kontrolü altındayken hemen hemen bütünüyle bir kenara bırakılan diplomatik ilişkiler, 2017 sonrası komşu ülkelerle tekrar canlandırılmaya çalışılmıştır. Suudi Arabistan ile tarım ve hayvancılık üzerine anlaşma imzalanırken, diğer komşu ülke Ürdün ile petrol boru hattı anlaşması imzalamıştır. Yalnızca komşu ülkeler ile değil, küresel rekabetin taraflarından biri olan Çin'in Kuşak Yol projesine Irak tarafından açık destek verilmektedir.

Türkiye-Irak ilişkileri ise 2017 ile birlikte siyasi ve ekonomik açıdan önemli ölçüde iyileşme göstermiştir. Irak'ın özellikle alt ve üstyapı anlamında ihtiyaç duyduğu 'yeniden inşa' süreci, iki ülke arasındaki ilişkilere de ciddi katkılar sağlamıştır. Nitekim Irak Cumhurbaşkanı Berham Salih, Nisan 2019'da Türkiye'nin Bağdat Büyükelçisi Fatih Yıldız ve Türkiye Müteahhitler Birliği Başkanı Mithat Yenigün ile yaptığı görüşmede, Türk firmalarına Irak'ın yeniden imarı kapsamında Irak'ta yatırım yapmaları için çağrıda bulunmuştur. Bu anlamda Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu da Irak'ın yeniden inşa edilebilmesi için Türk iş adamlarına 5 milyar dolarlık kredi sağlanacağını belirtmiştir.

Bilhassa bu süreçte Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin (IKBY) 2017'de düzenlediği gayrimeşru bağımsızlık referandumuna karşı Türkiye ve Irak'ın gösterdiği ortak tepki, ikili ilişkilerin ivme kazanmasında önemli bir rol oynamıştır. Nitekim Türkiye, IKBY'nin anayasal sınırları olan Erbil, Süley-

maniye, Duhok ve dışında kalan ihtilafli bölgelerde Irak merkezi hükümetinin düzenlediği operasyona açık desteğini vurgulamıştır.

2018'deki Irak genel seçimlerinin ardından Türkiye ve Irak arasında karşılıklı önemli ziyaretler gerçekleştirilmiş ziyaretlerde verilen mesajlar ilişkilerin geleceğine yönelik olumlu havaya katkı sağlamıştır. Irak Cumhurbaşkanı Salih, Ocak 2019'da ilk yurtdışı ziyaretini Türkiye'ye gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, Salih ile düzenledikleri basın toplantısında Türkiye ve Irak arasındaki ticaret hacminin 2013'te 16 milyar dolar gibi rekor bir seviyeye ulaştığını, yeni dönemde bu sayının 20 milyar dolara çıkarılabileceğini vurgulamıştır.

Irak'ta Artan ABD-İran Gerilimine Yönelik Türkiye'nin Tutumu

ABD - İran gerginliği bölgesel gelişmelere bağlı olarak özellikle 2019'un ikinci yarısından itibaren artış göstermiştir. Körfez'deki Aramco saldırısı bunlardan biri olurken, Irak ve İran'da patlak veren hükümet karşıtı gösterilerle gerginlik daha da alevlenmiştir. 2020'nin ilk ayı ile birlikte sıcak çatışmaya varan söz konusu gerilimin Irak sahasında cereyan etmesi ile birlikte Irak'ın yeniden tesis etmeye çalıştığı güven ve istikrar tehlikeye girmiştir. ABD'nin Bağdat Büyükelçiliği'nin basılması, Süleymani suikastı ve İran ile Irak'taki Şii milis gruplardan gelen açıklamalar, bölgenin ABD-İran arasında bir çatışma sahasına dönüşebileceği değerlendirmelerine neden olmuştur. 'Savaş' olasılık-

larının konuşulduğu Irak'a yönelik bölge ülkeler diplomatik girişimlerini hızlandırırken, bu ülkelerden birisi de Türkiye olmuştur. Irak ile 384 kilometrelik en uzun üçüncü kara sınırına sahip Türkiye, bilhassa Süleymani'nin öldürülmesinin ardından tansiyonun düşürülmesine yönelik girişimlerini hızlandırmıştır.

Irak'ın, ABD ve İran'ın kozlarını paylaştığı bir 'çatışma sahasına' dönüşmesi olasılığı, Türkiye'nin bölgesel politikaları kapsamında Irak'ta oluşacak yeni dinamiklere nasıl bir yaklaşım sergileyebileceği sorusunu da beraberinde getirmiştir. Zira son dönemde dış politika son derece değişken ve kırılgan gündem maddelerine sahip Türkiye'nin, Irak'taki söz konusu olasılıklara karşı tutumunun ne olacağı Irak'ta temel aktör konumunda bulunan ABD ve İran için büyük bir önem arz etmektedir.

Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun 9 Ocak'ta Irak'a yaptığı ziyaret, Türkiye'nin Irak'taki ABD-İran gerginliğine yönelik tutumunu pek çok açıdan ortaya koymuştur. Çavuşoğlu, Irak ziyaretindeki açıklamasında "Irak Cumhurbaşkanı Berham Salih'e Irak'ın birlik ve istikrarına verdiğimiz önemi belirttik" ifadelerini kullanmıştır. Çavuşoğlu tarafından yapılan diğer bir açıklamada ise "Irak yalnız değildir. Bu zor günleri aşmak için birlikte çalışacağız. Biz Türkiye olarak Irak'ın yabancı güçlerin çatışma alanı olmasını istemiyoruz" vurgusu yapılmıştır. İki açıklama dikkate alındığında, Türkiye'nin Irak'taki gerginlikte 'taraf' olmak yerine Irak'ın toprak bütünlüğü ve egemenlik haklarını savunan

müstakil bir aktör olarak tavır sergilediğini yanlış olmayacaktır. Türkiye, IŞİD sonrası Irak halkının en çok ihtiyaç duyduğu ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasi anlamda yeniden imarı konusunda aktif rol oynayarak yıkıcı politikaların aksine Irak'ın bugünü ve geleceğine katkı sağlayacak politikalar takip edeceğinin işaretlerini ortaya koymuştur. Öte yandan bölgede oluşan kıvılcımların büyük ateşler ortaya çıkartarak Irak'a olduğu kadar Türkiye'ye de ciddi tehditler yöneltebileceğinin geçmiş tecrübelerle farkında olan Türkiye, böylesi bir kıvılcımın ateşe dönüşmemesi için Irak'ın toprak bütünlüğünden yana bir tavırla politikasını şekillendirmiştir.

Hem Türkiye hem de Irak, ilişkilerinin özellikle karşılıklı ticaret noktasında beklenilenin çok gerisinde kaldığını defalarca belirtmiştir. 2017 sonrası atılan adımlar da daha çok ticaret hacmini artırmak yönünde olmuştur. Fakat ocak ayından itibaren gerek ABD gerekse İran tarafından Irak'ta atılan tansiyonu yükseltici adımlar, Irak'ı ticaret yapılabilir bir ülkeden ziyade bir 'başarısız devlet (failed state)' statüsüne dönüştürecek tehditlere işaret etmektedir. Irak

devletinin temel işlevlerini kaybederek ülkenin çeşitli noktalarında kontrolü kaybetmesi, beraberinde IŞİD ve PKK gibi terör örgütlerinin de bölgede tekrar güç kazanmasını tetikleyebilecektir.

Irak'taki ABD-İran gerginliğinin Türkiye açısından önemli bir diğer noktası gerginliğin Irak Türkmenleri için oluşturacağı olumsuz etkilerdir. Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarının şekillenmesinde daima birincil öneme sahip olan Türkmenlerin Irak'taki varlığı, Süleymani'nin öldürülmesi sonrası yaşanan süreçte de büyük bir titizlikle takip edilmiştir. İlerleyen süreçte gerginliğin ortaya çıkarabileceği sonuçların Türkmenler için hangi neticeleri beraberinde getireceği Türkiye'nin Irak politikası için belirleyici olacaktır. Zira Cumhurbaşkanı Erdoğan Irak'taki olaylar sonrası yaptığı açıklamasında Irak Türkmenlerinin Türkiye için önemine değinerek "Irak Türkmenlerinin durumu kendi vatandaşlarımızın durumu kadar önemlidir" ifadesini kullanmıştır. Ayrıca Çavuşoğlu da Irak ziyareti öncesi İstanbul'da Irak Türkmen Cephesi Başkanı ve Kerkük Milletvekili Erşat Salih ile görüşerek Türkiye'nin Türkmenlere dair hassasiyetine

ilişkin önemli bir mesaj vermiştir.

Sonuç itibarıyla ABD-İran gerginliğinin Irak'ta ivme kazanması, Türkiye-Irak ilişkilerine de pek çok açıdan zarar verebilecek potansiyele sahiptir. Öyle ki, 2017 sonrası güçlenme işaretleri gösteren 20 milyar dolarlık ticaret hacminin hedeflendiği Türkiye - Irak ilişkileri değerlendirildiğinde, Irak'ın çatışma sarmalı içerisine sürüklenmesi söz konusu ticaret hedefine ulaşamamasının yanı sıra mevcut ticaretin de zarar görmesine neden olacaktır. Diğer yandan iki ülkenin paylaştığı ortak güvenlik tehditlerinin varlığının mutlaka altı çizilmelidir. Irak'ın devlet otoritesini kaybettiği bölgelerde doğan güvenlik boşluklarından faydalanan terör örgütü IŞİD ve PKK hem Irak hem de Türkiye'nin ulusal çıkarlarına yönelik ciddi güvenlik tehditleri yaratabilir. Bir diğer önemli husus, Türkiye'nin Irak Türkmenlerinin geleceğine yönelik Irak politikasında ortaya koyduğu hassasiyettir. Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Kerkük ve diğer tartışmalı bölgelerin statüsünün özellikle IKBY'ye bağlı Kürt siyasi partiler tarafından bir oldu bittiye getirilmesi ve bu bölgelerde olası bir IKBY kontrolünün sağlanması, Türkiye'nin Irak politikasını şekillendiren başlıca konulardan biri olabilir. Ulusal çıkarlarını tehdit edebilecek bu gelişmelerle karşı karşıya kalabileceğinin farkında olan Türkiye, Irak'ı kaosa sürükleyebilecek ABD-İran çatışmasında taraf olmak yerine Irak'ın toprak bütünlüğünü ve egemenlik haklarını savunan bir tavır ortaya koymaktadır.

